

Leyp á bakið á hvalinum og stakk húgvuna í blástrið

Sofus í Kvilt úr Sandvík greiðir frá gomlum liviháttum, frá gomlum borðskikkum, vandaferðum og roysnismonnum. Harafturat greiðir hann frá døglinginum, sum kemur inn á Sandvík og Hvalba, og hvussu stóran týðning hendan kærkomna gávan hevði hjá teimum, sum sum einki áttu.

— Tað kemur ofta fyrri, at tá øll eru mett, at mikið liggur eftir. Men soleiðis hevur tað ikki altíð verið. Tað tori eg at siga, tá eg havi nomið tað á egna kroppi minum. Ikki má tað gloymast, at tað, sum ið hjallin kom frá fjalli ella fjøru, mátti við hegni húsast væl á, um ein vildi vera sjálvbjargin. Og neyðugt var at eiga í hjalli bita eftir at triva í, til aftur um heystið nýtt fóður kom í goymslu.

Tí var húsbóndin fyrvarin og býtti matin við borðið, áðrenn etast skuldi, so í Føroyum var longu í 17. og 18. öld — um teir ikki skiltu tað sjálvir — spírín lagdur til likarætt, sjálvt um tað, ikki var í hverjum húsi. Men tað er tað heldur ikki í dag, og tað verður tað ongantíð. Hesum avger eginkærleikin, einstaklingurin, um hann vil, at eisini onnur skulu koma at liva.

Góður borðskikkur

Var rundur føroyskur drýlur á borðinum, breyt húsbóndin av honum eitt hondfang til hvønn vaksnan við borðið. Eitt hondfang er ein lógvabreidd.

Lá tálsgarperil á borðinum til viðskera, skar húsbóndin eina knúgvabreidd til hvønn. Ein knúgvabreidd er málið málið upp til knúgvana á tummillinum.

Eisini galt tað sama málið, um tað var garnatál.

Var turt spik á borðinum, skar húsbóndin eina knúgvabreidd av spiki í fyrkant til hvønn.

Var turrur seiður og bótasúpan á borðinum, býtti húsbóndin eina greiðu og eitt mál av bótasúpan til hvønn.

Var turrur seiður og turt spik á borðinum, býtti húsbóndin tveir greiður og eina knúgvabreidd av spiki í fyrkant til hvønn.

— Ein kann halda, av tí, ið sagt er frá, at vaksið fólk át alt ov lítið til at

liva av. Men tað var mest umráðandi, at tað var hollur matur ið ein át. Tí siga tey gomlu, kundi maður, ið át eina kókaða lambslivur, áðrenn hann fór á fjellina at elta varg, ganga allan dagin uttan at eta aftur, fyrr enn hann á kveldi heimaftur var kominn til húsa.

Við megi, fimleika og úthaldni

— Eg vaks upp hjá abba minum, Jakupi Kvilt í Sandvík. Hann var ein tryálingur, herðabreiður, stóran bróstkassa, ongan búk, men skuldi vera øgila sterkur. Somuleiðis minnst eg flest allar teir eldru menn í Sandvík, í Hvalba og á Nesi. Og sjálvt um allir ikki vóru risavaksnir, vóru teir tættvaksnir og breiðir, og útintu teir brøgd, tí brúk var fyrri megi.

Tað, ið telefonin ikki kundi gera, tá hon ikki var komin, mátti gerast við úthaldni, megi og fimleika á nátt sum á degi, og ofta um fleiri fjøll í læknaerindum ella eftir ljósmóðir. Eisini kom tað fyrri, at úthaldni prógvaði, at maturin var góður, sum ein hevði etið sum barn, sum tá ið seksmannafarið í skundi bleiv flotað í Hvalba til Vágs í grind.

Stórir og minni menn vildu ikki fyra fyrri hverjum øðrum og róðu kapp úr Hvalba til brúgv í Vági. Har var roykur, men eingin grind. Hon var í staðin í Fámjns. Uttan at steðga á, men við somu øði varð róð suður fyrri Sumbiar-enda, vestur um og norður við landinum líka til Fámjns. Tá kundi prógvaðast orðini, sum yrkjarin sipar til: »Enn eru knotir í føroyskum kongum, tað kendist við hvørt lógvat.«

Sum hesu ferð, tá kapp-róð varð innanborða úr Hvalba til Vágs og úr Vági til Fámjns, ja, her vóru knotir til, sum kendust við hvørt áráttak. Ikki

vóru hesir mennir minni úthaldandi enn teir, sum í dag liva og ikki býta matin.

Bar tvær mansbyrðar

Ikki bar ein seg undan fyrri at bera tvær mansbyrðar, um hóttafall kom á mann, at hann mátti leggja sína byrðu aftur. Sum á sinni, tá hvalbingar vóru á fjøllum at taka jólaseyð og heim til húsa skuldi farast, at maður gjørdist sjúk og legði byrðuna, ið hann skuldi bera. Men maður, ið bar tvær jólaer ivaðist ikki í at taka eisini ta triðju á bakið, ið mannlays var blivin, og gekk javnt treystliga við henni hesa longu leið.

Eisini var ein ungur hestur, sum ikki hevði verið í hond um heystið, funnin stírdur í kulda og kundi ikki ganga. Tað var langt frá húsum, men heldur ikki tá óttaðust teir fyrri at fatla eins og ein ger við seyð, og tveir skiftust at bera hann heim til húsa.

Bar 320 pund

Hvalbingar og sandvíkingar høvdu fylglað lomviga í Asmundarstakki. Fuglurin bleiv kastaður av siðmanninum í havið, og bátur, ið tók hann upp, róði hann til Fiskieiði í Hvalba, har hann bleiv býttur. Tveir sandvíkingar, ið hver høvdu 40 kneppir av lomviga at bera til Sandvíkar og skuldu fylgjast, sum eisini betur var, tí annar bleiv sjúk og mátti leggja sína byrðu, men hin, ið fylgdist við, fatlaði báðar hesar tungu byrðar saman og bar so hvørt kneppi av sjókastaðum lomviga ta tungu brekku upp fyrri Sandvíkseggi alt í móti allan vegin og so leiðina til húsa í Sandvík — í minsta lagi 320 pund á rygginum.

Eg spurdi hann, um tað ikki var tyngsta byrða, hann hevði borið. Hann segði altíð lítið, men tað segði hann, at var tað tungt upp í Sandvíkseggi, var tað ikki mætari, tá knøini skuldu venjast aftur til undanbrekku.

Men hesir vóru ikki til-evnðir av pillarum, men av tí, ið allir ikki blivu mettir av, men gott má tað hava verið, tí orkaðu teir so væl.

Toskalivur í staðin fyrri skerpið

Munurin sýntist stórum millum ríkmannaborð og fátækramannaborð, men tó vóru teir eins líka sterkir, tí spik, longlivur, toskalivur til viðskera bleiv nýtt í staðin fyrri skerpið, smør, smørlika, føroyska rullupylsu, ost og mjólk, sum ríkmannaborð var pyntað við. Nei, ikki bara var toskalivur og longlivur kókað og etið saman við kókaðum fiski, men livurin bleiv eisini kókað og saltað upp í krúkkur til viðskera, helst í staðin fyrri spik aftur við turrum fiski og seiði. Ofta var langt millum grindirnar og spikið var etið upp í ognarleysum heimum, sum ikki áttu jørð at taka grind upp til.

Snerktu toskaskræðu

Í barnaheimi mínum bleiv ikki toskaskræða kastað burtur. Antin fekk kúgvina hana, ella bleiv hon snert við torveldin, tað brenda skræða burtur og etin saman við spiki. Fái eg ein megleika enn, geri eg tað.

Grønmeti var lítið av í Føroyum. Appilsinir og súrepli vóru ikki, men sum smádrongur minnst eg flestu sunnudagar um summarið, tá abbi mín tók meg í hondina til vinmannin, sum átti stóran hvanngarð, og teir ótu hvønn, men teir høvdu lítið av sukuri við. Um hvønn ikki var staðin væl, so var hon heldur beisk. Var hon staðin væl, var hon söt í sær sjálvum.

Teir, ið tá doyðu sum gamlir menn, høvdu ikki mist eina tonn, so eitt er vist, at ein tannlækni í Føroyum tá í tíðini doyði í hungri.

Kundi krógva lunda í hondunum

Eg havi ofta tonkt, at hendur eru ólíka stórar og kunnu illa nýtast sum standard mál, men var siður at húsbóndin, ið býta skuldi matin við borðið, nýtti hendur sínar sínar sum mál, bleiv hansara miskunnar hond, ið røkk sum skaparin hevði skaat hana stóra til.

Tá eg var smádrongur hoyrdi eg ofta frá Mikkjal Berg — Mikkjal uttan Garða á Nesi í Hvalba —

Sofus í Kvilt Petersen, fyrrverandi skipari, býr í dag í Danmark

at hann kundi krógva lunda í hondunum. Tey, sum høvdu fingið hann at býta, høvdu ikki verið misbýtt.

Róði seg til deyðis

Harmiligt, at hann við sínum kempuhondum skuldi í bardaga berjast fyrri livinum og rógva seg til deyðis. Hann og tveir ungir raskir menn vóru farnir til útróðrar eystan fyrri. Tað var blikalogn, men sum skot frá himli komu glaðustrok av útnyrðingi og brustu tey niður yvir báti, og havið alt var í einari glaðu.

Teir vunnu upp land eftir fleiri tímum, og tóku neyðhavn í Ásdali, men hesir tveir yngri, ið við vóru, áttu ikki meira megi eftir, at teir kundu bjarga bátinum upp á turt við Mikkjali hangandi deyðum yvir áramar, so neyðars Mikkjal, við einaferð so stórum og sterkum hondum, brúkti tær fyrri síðstu ferð til síðsta blóðdropa saman við starvsbrøðrum sínum fyrri at vinna upp sínar heimaklettur. Men hartil og ikki longur var málið deyðans — og mál og tíð var lokið fyrri Mikkjali, ið sprongt seg hevði. Minnið hans eigur at heiðra hann, sum so mansliga stríddist við deyðan fyrri lívi sínum. Og lönin bleiv: ikki brúk fyrri kroppinum meira og Mikkjal gleið í líkkistu

sini, sum hann sjálvur hevði valt sær, út aftur frá landi — út í grøv sína, sum skuldi verða Suður-oyarfjørður.

Ikki var tað lógið, at tað ið tá var prentað tað, sum Mikkjal líti skuldi siga, at betur var skillingurin á landi tæntur, enn dáln tæntur á sjónum. Og síðan tað hendi og líka til 1960 passaðu hesi vísdómsorð, men so ikki longur.

Um døglingin

Í august og september fyrrast døglingurin norður ferð frá Suðrhavinum móti Føroyum. Náttúran vælsignar summi fólk — sum nú við trænum, súluni og døglinginum. Hví, ja, tað mugu náttúrlógirnar vita betur, men døglingurin letur seg so blint leiða — saman við høggu-slokki og øðrum, ið makkar honum væl — av havstreyminum. Hesin streymur tænar honum sum ein sjálvstýrari og gongur beina leið inn í Nýpubakkann, men komin inn undir landið, dugir havstreyminur ikki longur sum sjálvstýrari, tí hann broytir kós við okkara lokala streym, ið eisini setir inn á Sandvík og Hvalba. Á Litlibesandi svimur hann í land. Ov seint sær hann tey høgu fjøll og ger landgongu uttan at skilja vandan.